

Zwartmoeskervel

Hein Koningen, Johan Heirman

In deze nieuwe rubriek behandelen we soorten uit onze wilde flora die voorheen als groente gekweekt werden. De vroegere mens was op hen aangewezen, in het bijzonder de gewone man. Hij kon zich niet, zoals de rijken en aanzienlijken, veroorloven bijzondere groenten te telen of te laten telen. Hij moest het doen met eenvoudig gebleven soorten, dat wil zeggen soorten die dicht bij hun oorspronkelijke verschijning bleven, zoals pinksterbloem of veldzuring. De meeste van deze oude groenten zijn in vergetelheid geraakt, eenvoudigweg omdat er lekkerder of gezonder groenten beschikbaar kwamen. Inmiddels keert het tij en worden ze door liefhebbers gezocht vanwege hun bijzondere of oorspronkelijke smaken of andere eigenschappen.

Onderzoek aan fossiel tandplak van Neanderthalers (uit België en Irak) heeft aangetoond dat deze mensen niet enkel vlees aten, zoals vroeger gedacht werd, maar ook plantaardig voedsel. Bovendien kookten ze het, zoals uit gevonden zetmeelkorrels bleek. De planten werden in het wild verzameld. Toen de mens zich eenmaal als landbouwer op vaste woonplaatsen gevestigd had begon men, naar we aannemen, behalve granen geleidelijk aan ook groenten te kweken. Dat was immers veel gemakkelijker dan steeds weer op zoek te moeten gaan. Sommige soorten, die veel voorkwamen en dus gemakkelijk te verzamelen waren, bleef hij uit het wild halen.

De eerste groenten waren dus wilde planten.

In de loop der tijd selecteerde de mens binnen één soort exemplaren op smaak, productie, bewaarbaarheid, winterhardheid enzovoorts. Ook met 'afwijkingen' (sports zeggen we nu) experimenteerde hij, wat leidde tot andere vormen en variëteiten. Bepaalde soorten hebben namelijk een sterke neiging tot variatie waarvan de vroege landbouwers dankbaar gebruik maakten, zoals kool. Kool (*Brassica oleracea*) is een inheemse, wilde plant in Europa en Westelijk Azië die al sinds de vroegste tijden geteeld werd als groente. Langzaam maar zeker ontwikkelden de telers uit deze ene soort een veelheid aan eetbare variëteiten. Verschijningen met losse bladen, met dichte, gesloten eindkoppen van bladen maar ook met vaste bloemen en zelfs met dikke wortels, rapen. Koolsoorten liggen nu ook nog regelmatig op ons bord.

Cultuur en natuur

Zwartmoeskervel is een soort die al direct vragen oproept over wat inheems is. Het is waarschijnlijk dat zij voorheen als groente in ons land rijkelijk geteeld werd en zodoende met afval uit een warmoeshof op Texel in een duinbosje is beland. Op deze geïsoleerde plek zag de plant kans om zich, gedurende enkele eeuwen, op eigen kracht te handhaven. Volgens Commelin kwam zij

in de 17e eeuw veel op Texel voor. In 1944 werd zij daar herontdekt. Aanvankelijk slechts op één groeiplaats, aan de rand van een loofbosje, maar wie nu rondgaat op Texel kan hem over het hele eiland verspreid aantreffen.

Het is een voorbeeld van een soort die vanuit een cultuursituatie een plaats in het vrije veld veroverde en zo tot onze wilde flora toetrad. Dat kwam dus voor, maar meestal is het omgekeerd en waren veel van de vroegere groenten oorspronkelijk inheemse, wilde planten.

Zwartmoeskervel

Deze van oorsprong mediterranean-atlantische soort werd ooit gekweekt als tafelgroente, gebruikt in groene toestand of gebleekt. Eind 19^e eeuw raakte zwartmoeskervel in de vergetelheid, maar sinds enige tijd staat het weer in de belangstelling bij liefhebbers van vergeten groenten. De jonge, stevige, vlezige bladstelen en bladeren worden gebruikt in soep of verwerkt in salades. Ze hebben een aromatische geur en een aangename smaak die aan selderij doet denken. Door koken wordt zij donker van kleur, de latijnse naam duidt hierop: *olus atrum* wil zeggen zwarte groente. In het Engels verbasterde dit tot 'alexanders', de engelse volksnaam. Bleken kan met behulp van bleekpotten of aanaarden in maart wanneer de groei begint; het maakt de

Zwartmoeskervel (foto: Wim Hoogendam)

planten zeer zacht. Na ca. drie weken zijn ze dan oogstrijp. Eenmaal in bloei schietend zijn ze niet meer geschikt als groente.

Zwartmoeskervel (*Smyrnium olusatrum*) is een prachtige, glanzend donkergroene, onbehaarde, twee- of meerjarige plant die in voorjaar en voorzomer bloeit. De plant vormt het eerste jaar een grote rozet van drietallige tot dubbel-drietallige bladen met een brede schede. Het tweede jaar bloeit hij vanaf het vroege voorjaar met mooie geel-groene schermen en vormt dan een fraaie, decoratieve plant. Deze schermbloemige kan 1.50 - 1.70 m hoog worden en vraagt een humeuze, voedselrijke, vochtige grond.

Teelt

Voor de teelt kan er het best op regel worden gezaaid waarbij dun zaaien of later op afstand zetten (dunnen) noodzakelijk is, gezien de grootte van de rozetten. Jonge planten en éénjarige penwortels kunnen verplant worden. De plant is ook goed in pot te kweken; direct zaaien in de pot – enkele zaden, daarna dunnen tot één plant. De mooie, zwarte en grote (7-8 mm) zaden blijven lang aan de plant en kunnen het beste vanaf eind augustus worden gezaaid, dus kort na het winnen. Het kiemt dan nog voor de winter. Het jaar daarop groeien de jonge planten uit tot grote rozetten. Ze sterven in de zomer veelal bovengronds af –zomerrust, overzomereren– om voor

de winter weer boven te komen en verder uit te groeien tot forse, decoratieve rozetten. Deze blijven de hele winter prachtig groen. Vorst doet ze neerliggen om zich na de vorst weer op te richten. Met strenge vorst verkleuren ze zwart, maar ook hiervan herstellen ze zich meestal goed. De planten groeien vroeg in het voorjaar uit en vormen een bloemstengel. Het zijn dan esthetisch zeer aantrekkelijke planten met geel-groene bloemschermen.

Scharrelplant

Vanwege haar fraaie verschijning leent zij zich ook bijzonder goed als siergewas, solitair of in kleine groepen in het boordbed of in natuurlijke beplantingen in zomen, langs bosranden en in open, lichte bosjes. Ze vraagt ook hier een humeuze, voedselrijke en vochtige bodem. De planten zoeken hun eigen plekken. 'Vertalen' naar kleine tuinen kan door één of enkele exemplaren vrijelijk te laten zaaien en van de opgekomen jonge planten slechts die planten te laten doorgroeien die op door ons toegestane plekken terecht zijn gekomen. Een dergelijk 'vrijelijk scharrelen' temidden van andere soorten in combinatie met de vroege bloei van deze schermbloem, leidt vaak tot een sfeervolle begroeiing. Voor verwildering is zij zeer geschikt, ze kan zich dan meestal goed redden al is voor een goede kieming van de zaden wat open grond nodig. Zonodig pleksgewijze de grond wat verstoren, dat wil zeggen kleinschalig licht 'rommelen' met riek of schop. De plant staat goed op de vaas, met name in forse, 'natuurlijke' boeketten.

Meer informatie: 'Wilde Planten' en de 'Nederlandse Oecologische Flora'.